

Nr 20.

Av herr **Björck, Wilhelm**, och herr **Bergqvist**, om årliga understöd åt nomadskolinspektören E. Bergströms änka och minderåriga barn.

Den 16 januari 1933 avled nomadskolinspektören filosofie doktorn Erik Bergström. Enligt vittnesbörd av de läkare, som vårdat Bergström under hans sista sjukdom, »är det icke osannolikt, att den finala s. k. maligna epoken av sjukdomsförloppet kunnat påverkas av ett fortsatt med stora strapatser och i samband med dem uppträdande febrila infektioner, vilka förekommit under senaste halvåret». Och det tillfogas: »Ännu mera i betydelse växer en dylik suppositionell möjlighet, inför den komplicerande sjukdom, lungtuberkulos, som förefanns i kroppen och vars ålder kan fastställas till några månader och om vilken man bestämt vet, att kroppsliga överanstängningar och med dem kombinerade akuta infektioner verka såsom framkallande moment.»

För den som kände doktor Bergströms sätt att fullgöra sina uppgifter, kan det knappast föreligga något tvivel därom, att vad som av den medicinska sakkunskapen framhålles angående det möjliga orsakssammanhanget mellan Bergströms död och hans oegennyttiga sätt att tjäna det allmänna utgör ett ofrånkomligt faktum. I två decennier har nämligen Bergström varit verksam på olika poster inom lappväsendets tjänst och han var vid sin död säkerligen vårt lands främste kännare av nomadbefolkningen och dess livsvillkor. Men denna verksamhet var i hög grad fysiskt krävande och Bergström sparade sig aldrig. Efter en ytterligt strapatsfylld vandring i fjällen hösten 1932 återvände han som en av sjukdom allvarligt märkt man.

Det sätt, varpå Bergströms avlöningsförmåner såsom nomadskolinspektör utmätts, har föranlett, att hans efterlevande, hustru och fyra minderåriga barn (födda respektive 1890, 1915, 1920, 1922 och 1924) icke kommit i åtnjutande av samma pensionsförmåner, som eljest tillkomma efterlevande till befattningshavare i motsvarande löneställning. Vid bestämmande av pensionsunderlaget har nämligen hänsyn icke tagits till att nomadskolinspektören åtnjuter ett särskilt arvode av 1 100 kronor.

Med hänsyn härtill och i betraktande av omständigheterna vid Bergströms bortgång, har skolöverstyrelsen hemställt om pensionsförbättring för de efterlevande. Denna framställning har vunnit bestämt understöd av statskontoret, som i avgivet utlåtande hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva, att Bergströms änka och minderåriga barn må, utöver dem författningsenligt tillkommande pensioner från statens pensionsanstalt, från och med den 1 februari 1933 uppbära årliga understöd från allmänna

indragningsstaten; änkan, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, med 180 kronor samt vartdera barnet 48 kronor till och med det år, varunder det fyller 18 år. Till stöd för denna hemställan har statskontoret bl. a. framhållit, att riksdagen tidigare vid flera tillfällen beviljat änkor och barn efter genom olyckshändelse under tjänstutövning omkommen personal till läggspensioner, liksom i ett fall efterlevande till befattningshavare, som avlidit till följd av sjukdom, förorsakad av ett under tjänstgöring inträffat olycksfall. Jämväl erinrar statskontoret, att nomadskolinspektören V. Karnells änka och minderåriga barn tillerkändes ett engångsunderstöd under förhållanden, som syntes vara tämligen likartade med det föreliggande.

Kungl. Maj:t har emellertid numera lämnat framställningen utan bifall.

Det synes oss emellertid föreligga fullgiltig anledning, med hänsyn till de alldeles särskilda omständigheter, som här äro för handen, att bringa frågan under riksdagens prövning. De verkligt betydelsefulla insatser, som den avlidne gjort inom ett viktigt område av svensk förvaltning och de tragiska förhållanden, under vilka han gått en mänskligt att döma för tidig död till mötes, torde till fullo rättfärdiga, att hans efterlevande erhålla den förbättring i pensionsvillkoren, som statskontoret funnit böra medgivas.

Med stöd av det anförda vilja vi anhålla,

att riksdagen måtte medgiva, att nomadskolinspektören E. Bergströms änka och fyra minderåriga barn må, utöver dem författningsenligt tillkommande pensioner från statens pensionsanstalt, från och med den 1 februari 1933 uppbära årliga understöd från allmänna indragningsstaten, änkan, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, med 180 kronor samt vartdera barnet 48 kronor till och med det år, varunder det fyller 18 år.

Stockholm den 15 januari 1934.

Wilhelm Björck.

O. Bergqvist.

Avskrift av avskrift.

Bilaga.

Vid övervägande av nomadskolinspektörens, fil. dr Erik Bergström, sjukhistoria, framställer sig s. a. s. av sig själv den frågan, huruvida och i vad mån dr Bergströms mycket ansträngande befattning och den sällsynta energi, varmed han ägnade sig åt densamma, kommit att inverka på förloppet av den sjukdom, som redan i mitten av hans mannaålder bröt ned hans arbetsförmåga och snabbt och obevekligt ändade hans högt värderade verksamma liv. Den kardiorenaala sjukdomen, ett samtidigt sig utvecklande njur- och hjärtlidande med högt blodtryck har å ena sidan ofta djupa rötter långt tillbaka i tiden, kanske redan konstitutionellt och ibland i årtal tillbaka liggande genomgångna infektioner. Å andra sidan synas kroppsliga överansträngningar och i samband med dem uppträdande akuta infektioner, t. ex. katarer i luftvägarna, ogynnsamt inverka på förloppet av affektionen ifråga. Om man å ena sidan sålunda kanske får förutsätta, efter vad sjukhistorien och den efter döden förrättade undersökningen sammanställda ge vid handen, att sjukdomsförloppet om också latent sträcker sig över årtal, så är det icke osannolikt, att den finala s. k. maligna epoken av detsamma kunnat påverkas av ett fortsatt med stora strapatser och i samband med dem uppträdande febrila infektioner, vilka förekommit under senaste halvåret. Ännu mera i betydelse växer en dylik suppositionell möjlighet, inför den komplicerande sjukdom, lungtuberkulos som förefanns i kroppen och vars ålder kan fastställas till några månader och om vilken man bestämt vet att kroppsliga överansträngningar och med dem kombinerade akuta infektioner verka såsom framkallande moment. På grund härav anse vi att mycket talar för den möjligheten att doktor Bergströms sjukdom ogynnsamt påverkats, särskilt i sitt sista ominösa stadium, av det yrke, han med sådan framgång utövade.

Djursholm och Stockholm den 2 februari 1933.

A. Lychow,
stadsläkare.

J. Tillgren,
sjukhusläkare, prof.

Avskrift.

Skolöverstyrelsen,
angående förhöjd pension åt avlid-
ne nomadskolinspektören filosofie
doktorn Erik Bergströms änka och
efterlevande barn.

Till Konungen.

Med överlämnande av bilagda underdåniga framställning får skolöverstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Enligt nådigt brev den 18 juni 1927 skall ordinarie nomadskolinspektör med avseende å familjepensionering tillhöra statens pensionsanstalt, därvid å honom skola tillämpas de bestämmelser, som gälla för folkskolinspektör.

Bihang till riksdagens protokoll 1934. 3 saml. Nr 17—20.

Såsom av det vid framställningen fogade, av professor J. Tillgren och stadsläkaren A. Lychou avgivna utlåtandet framgår, kan nomadskolinspektören filosofie doktor Erik Bergströms sjukdom och död med sannolikhet sättas i samband med det strapatsfyllda arbetet i tjänsten. För egen del anser sig överstyrelsen kunna vitsorda, att befattningen såsom nomadskolinspektör ställer särskilt stora fysiska krav på innehavaren, och överstyrelsen har sig nogsam bekant, att Bergström i berörda avseende för fullgörande av sin tjänsteplikt icke lämnat någon möda ospard, liksom att på grund härav nomadundervisningen under hans nitiska och insiktsfulla ledning befunnit sig i en rik utveckling. Överstyrelsen vill tillika erinra, att statsmakterna i andra likartade fall tidigare sökt bereda en på grund av skada i tjänsten avliden befattningshavares efterlevande gynnsammare pensionsförmåner än de eljest utgående.

Under dessa omständigheter, då sålunda Bergströms mänskligt att döma för tidiga bortgång kan anses föranledd eller påskyndad av de strapatser, han måst underkasta sig vid utövandet av sin tjänst, måste överstyrelsen finna fullt billigt, att åtgärder vidtagas för att minska de svårigheter, som genom frånfallet inträtt för hans efterlevande. Anledning härtill synes överstyrelsen så mycket mera föreligga, som familjepensionsunderlaget fastställts på ett i förhållande till den med tjänsten förenade avlöningen för befattningshavaren relativt ogynnsamma sätt. Bergströms ordinarie avlöningsförmåner, inberäknat tillfällig löneförbättring men ej provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg, hava nämligen vid dödstillfället uppgått till 8 900 kronor, medan familjepensionsunderlaget utgör 4 300 kronor. Medan avlöningen överstigit den till folkskolinspektör i motsvarande lönegrad och tjänstgöringsområde utgående med 1 100 kronor, har familjepensionsunderlaget begränsats att utgå med samma belopp som för folkskolinspektör.

Då det gäller att avgöra, i vilken omfattning pensionsförhöjning bör utgå till Bergströms efterlevande, hustru och fyra minderåriga barn, synes man kunna erhålla en lämplig utgångspunkt i nu angivna förhållande. Med hänsyn till omständigheterna vid Bergströms bortgång, torde det få anses fullt billigt, att familjepensionsunderlaget i detta fall höjes med det särskilda arvode, som utgått till Bergström i egenskap av nomadskolinspektör och alltså beräknas till 5 400 kronor.

Den enligt gällande författning utgående familjepensionen beräknas till 1 972 kronor. Därast pensionsunderlaget ökas, på sätt överstyrelsen velat ifrågasätta, skulle familjepensionen belöpa sig till 2 346 kronor, vadan den sammanlagda pensionsförhöjningen för änkan och fyra minderåriga barn skulle utgöra 374 kronor.

Till stöd för en dylik förbättring av familjepensionen kan, utöver de omständigheter, som överstyrelsen ovan framhållit, jämväl åberopas de betydelsefulla insatser, som Bergström gjort inom lappväsendet i övrigt, dels vid förarbetena för 1919 års renbeteskonvention, dels ock såsom lappfogde i Västerbottens län.

Med stöd av det anförda får överstyrelsen på det livligaste tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t genom proposition till innevarande års riksdag ville utverka riksdagens medgivande, att familjepensionsunderlaget för nomadskolinspektören filosofie doktor Erik Bergströms änka och omyndiga barn må utgöra 5 400 kronor, samt att familjepension enligt i övrigt stadgade grunder må från och med den 1 februari 1933 utgå efter ett sålunda förhöjt pensionsunderlag.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit t. f. generaldirektören undervisningsrådet Bruce, t. f. avdelningschefen undervisningsrådet Nylund och undervisningsrådet Björck, föredragande.

Stockholm den 7 februari 1933.

Underdånigst
N. O. BRUCE.

Wilhelm Björck.

Gurli Hultengren.

Transumt.

Till Konungen.

Enligt § 33 i det för statens pensionsanstalt gällande reglementet skall, där ej annorlunda stadgas i de för befattning gällande särskilda bestämmelserna, familjepensionsunderlaget vara lika med det belopp, som med 300 kronor överstiger 20 procent av befattningens tjänstepensionsunderlag. För änka jämte ett eller flera pensionsberättigade barn utgår pensionen med familjepensionsunderlagets belopp, förhöjt med 40 procent för ett barn och därutöver med 10 procent för varje ytterligare barn. I enlighet med nu omnämnda bestämmelser utgår till Bergströms efterlevande — änka och fyra barn — en familjepension å 1 972 kronor. Därest familjepensionsunderlaget bestämdes på sätt skolöverstyrelsen föreslagit, skulle samma pension komma att ökas med 374 kronor till 2 346 kronor.

Såsom ovan angivits beräknas familjepensionsunderlaget på det för vederbörande befattning gällande tjänstepensionsunderlaget. Beträffande sistnämnda pensionsunderlag innehåller civila pensionslagen den bestämmelsen, att såsom sådant underlag skall för tjänst, med vilken jämte lön tjänstgöringspenningar äro förenade, tjäna hela lönen, d. v. s. med inräknande av det eller de till lönen hänförliga ålderstillägg, som intjänats av vederbörande befattningshavare. I vissa fall — exempelvis beträffande folkskolinspektör och nomadskolinspektör — har dock högsta pensionsunderlaget satts något lägre än detsamma skolat utgöra enligt nämnda beräkningsgrund. Den till nomadskolinspektören utöver folkskolinspektörs avlöning utgående särskilda löneförmånen utgöres emellertid av ett arvode å 1 100 kronor, som utgår allenast för den tid, befattningshavaren verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester. Statskontoret finner det i viss mån betänkligt, om jämväl en dylik löneförmån skulle kunna läggas till grund vid beräkning av familjepensionsunderlag.

Då det här gäller att bereda efterlevande till en befattningshavare en särskild förmån utöver vad som enligt gällande pensionsföreskrifter skulle tillkomma dem, torde till undvikande av icke önskvärda konsekvenser den utvägen lämpligen kunna väljas, att särskild tilläggspension beredes de efterlevande. Riksdagen har sålunda tidigare vid flera tillfällen beviljat änkor och barn efter genom olyckshändelse under tjänstutövning omkommen personal tilläggspensioner utöver dem från vederbörande änke- och pupillkassa tillkommande pensionsförmåner. I ett fall har tilläggspension beviljats efterlevande till befattningshavare, som avlidit till följd av sjukdom, som för-

orsakats av ett under tjänstgöring inträffat olycksfall (bankoutskottets utlåtande nr 39/1925 angående tilläggs pension åt regementsveterinären H. A. Bengtssons änka och minderåriga barn).

Statskontoret vill i detta sammanhang erinra om att genom Eders Kungl. Maj:ts beslut den 7 oktober 1921 nomadskolinspektören V. Karnells änka och två minderåriga barn från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, tillerkändes ett engångsunderstöd å 800 kronor. Förhållandena i nämnda fall synas hava varit tämligen likartade med det föreliggande. Att icke i stället för engångsunderstöd en årlig tilläggs pension beviljades — såsom av vissa myndigheter föreslagits — torde väl närmast hava berott därpå, att änkan, som uppbar pensioner från prästerskapets änke- och pupillkassa samt från dåvarande folkskollärarnas pensionsinrättning till sammanlagt belopp av 2 500 kronor, dyrtidstillägg oberäknat, ansågs väl tillgodosedd i sådant hänseende.

Då emellertid, enligt vad handlingarna i förevarande ärende utvisa, starka skäl föreligga till antagande, att Bergström, vars förtjänstfulla arbete inom lappväsendet av skolöverstyrelsen vitsordats, ådragit sig sin sjukdom under utövningen av sin krävande tjänst, synes det statskontoret förenligt med rättvisa och billighet, att åt hans efterlevande beredes förmånen av tilläggs pension till belopp ungefärligen motsvarande vad som skulle hava utgått vid bifall till skolöverstyrelsens förslag. Med tillämpning av de i §§ 34 och 35 i reglementet för statens pensionsanstalt givna regler skulle av den föreslagna pensionsförhöjningen, 374 kronor, 176 kronor tillfalla änkan och 49:50 kronor vartdera barnet, vilka belopp lämpligen böra avrundas till 180 kronor respektive 48 kronor. Nämnda pensioner torde emellertid i likhet med grundpensionen få anses oreglerade, och lärar på grund härav å desamma utgå dyrtidstillägg i enlighet med för sådana pensioner gällande grunder.

Under hänvisning till vad nu anförts får statskontoret hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att nomadskolinspektören E. Bergströms änka och fyra minderåriga barn må, utöver dem författningsenligt tillkommande pensioner från statens pensionsanstalt, från och med den 1 februari 1933 uppbära årliga understöd från allmänna indragningsstaten, änkan så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd med 180 kronor samt vartdera barnet 48 kronor till och med det år, varunder det fyller 18 år.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit statskommissarien friherre Leijonhufvud.

Stockholm den 25 februari 1933.

A. E. M. ERICSSON.

Eric Högström.

Carl Peyron.

Avskrift.

Under den tid — från sommaren 1913 till utgången av 1918 — då under-teknad fungerade såsom ordförande i den svenska delegationen för under-handlingar med Norge i renbetesfrågan, utförde numera avlidne nomadskolinspektören doktor Erik Bergström efter särskilda uppdrag åtskilliga omfattande arbeten, som blevo av största betydelse icke allenast för den genom konvention av år 1919 genomförda regleringen av de svenska lapparnas rätt till inflyttning och renbetning i Norge utan även för ordnandet av därmed sammanhängande lapp- och renbetesförhållanden inom Sverige. Sålunda deltog han år 1913 i undersökningar rörande dels renskötseln i Norrbottens län och dels de ovanför odlingsgränsen obehörigen anlagda jordbrukslägenheter. År 1914 medverkade han vid liknande arbeten i Västerbottens lappmark samt vid undersökning av renbetesförhållanden i Nordlands fylke i Norge. Åren 1915 och 1917 var han ordförande i den då tillsatta kommissionen för undersökning av s. k. inhysningslägenheter i Västerbottens län. I alla dessa undersökningar intog han en ledande ställning; och deras givande resultat får i främsta rummet tillskrivas hans energi, insikter och allmänna begåvning. Att han även såsom lappfogde och nomadskolinspektör utfört en märklig gärning i samhällets tjänst anser jag mig kunna, på grund av kännedom om hithörande förhållanden, vitsorda.

Stockholm den 10 februari 1933.

E. Marks von Würtemberg,
F. d. hovrättspresident.
